

USAID
OD AMERIČKOG NARODA

OTVORENI PARLAMENT.rs

O vama se radi.

POLICY ANALYSIS

DRŽAVA – PODSTICAJ ILI PREPREKA RAZVOJU PREDUZETNIŠTVA

Evropski pokret
Srbija

MART
2017

Izradu ove publikacije omogućila je Američka agencija za međunarodni razvoj (USAID) i američki narod. Sadržaj i stavovi izneti u ovoj publikaciji predstavljaju stavove autora i nužno ne izražavaju stavove USAID-a ili Vlade SAD-a.

SADRŽAJ:

Sažetak	5
1. Uvod	6
2. Nivo razvijenosti sektora MSPP u Republici Srbiji	7
3. Stanje sektora MSPP prema referentnim međunarodnim izveštajima	10
4. Šta radi država?	12
4.1 Aktivnosti u oblasti poboljšanja poslovnog okruženja.	13
4.2 Aktivnosti u oblasti poboljšanja pristupa finansijskim sredstvima	14
5. Zaključak i preporuke	15
A. Unapređenje poslovnog okruženja.	16
B. Unapređenje pristupa finansijama	17
Napomene	18

Sanja Filipović *

Država – podsticaj ili prepreka razvoju preduzetništva

Sažetak

Analiza pokazuje da preduzetništvo u Republici Srbiji nije dovoljno razvijeno. Iako sektor malih, srednjih preduzeća i preduzetništva (MSPP) ima visoko učešće u osnovnim pokazateljima poslovanja privrede (broj preduzeća, zaposlenost i bruto dodata vrednost), poslovne performanse su nezadovoljavajuće. Produktivnost je četiri puta niža od proseka Evropske unije, a u ukupnom broju preduzeća koja ostvaruju izvoz, MSPP čine tek 4,4%. Najveći broj MSPP posluje u sektoru trgovine i prerađivačke industrije niske tehnološke složenosti koju karakterišu proizvodi niske dodate vrednosti, male diferenciranosti, niže cenovne i profitne margine i slabe konkurentske pozicije na tržištu. Na nedovoljnu razvijenost sektora ukazuje i mali broj MSPP (svoga 18,2%) koja posluje u razmenljivim sektorima koji inače zahtevaju značajnija finansijska ulaganja, što ukazuje na niske finansijske mogućnosti MSPP.

Na osnovu analize pokazatelja koji mere uslove poslovanja, konkurentnost privrede i različite aspekte razvijenosti preduzetništva uopšte, može se zaključiti da poslovno okruženje u Republici Srbiji još uvek nije adekvatno. Od svih elemenata regulatornog okvira, najnegativniji uticaj na razvoj preduzetništva imaju brojni parafiskalni nameti (naknade i takse), visoki porezi i doprinosi na zarade, neefikasna poreska administracija, visoka siva ekonomija i zahtevne administrativne procedure. S obzirom na već predviđeno formiranje javnog registra administrativnih postupaka i usvajanje zakona o naknadama, što bi u velikoj meri smanjilo parafiskalne troškove i pojednostavilo administrativnu proceduru, neophodno je preispitati mogućnost za određene izmene propisa u oblasti poreza na dohodak i plaćanja doprinosa. Neka od rešenja mogu biti da se pojedine kategorije novoregistrovanih preduzetnika (naročito mladi bez radnog staža u prvih godinu dana nakon maturiranja/diplomiranja, kao i preduzetnik koji je bio na evidenciji nezaposlenih) u određenom vremenskom periodu, oslobode plaćanja

* Autorka je članica Istraživačkog foruma Evropskog pokreta u Srbiji.

poreza i doprinosa, da se uvede mogućnost poreskog kredita za poreze i doprinose, da se smanje poreske stope za radna mesta kreirana u novoosnovanim firmama mladih preduzetnika i dr.

Veliki problem predstavlja pristup finansijama i nerazvijena ponuda finansijskih proizvoda i usluga za MSPP, a bez eksternog finansiranja privrednim subjektima je teško da pređu u kategoriju srednjih i velikih preduzeća. Nepostojanje tzv. „mikrofinansijske institucije“ inicirano je u nekoliko navrata, ali Zakon o mikrofinansiranju još uvek nije usvojen. U cilju prevazilaženja teškoća pristupu izvorima finansiranja neophodno je normativno regulisati mogućnost investiranja putem venture kapitala, „investicionih anđela“ i sl., uvođenjem posebnog Zakona o rizičnim fondovima. Potrebno je postaviti jasna pravila i kreirati zakonske osnove za poreske podsticaje za rizične investicije kroz: Zakon o inovativnoj delatnosti, Zakon o privrednim društvima, Zakon o osiguranju i o dobrovoljnim penzionim fondovima i Zakon o bankama.

Da bi aktuelna politika preduzetništva definisana Strategijom iz 2015. godine mogla da se sprovedi, od prioriternog značaja je da se usvoji Akcioni plan koji treba da definiše konkretne mere kako bi se obezbedilo unapređenje poslovnog okruženja kao preduslova za: razvoj privatnog sektora, bolji pristup finansijama, unapređenje kadrovskih potencijala, unapređenje konkurentnosti, izvoza i razvoja ženskog i omladinskog preduzetništva.

1. Uvod

Politika preduzetništva je sastavni deo pregovaračkog poglavlja 20 koje je otvoreno 27. februara 2017. godine u okviru pregovora Republike Srbije sa Evropskom unijom. Pravne tekovine Evropske unije u okviru ovog poglavlja u najvećem delu se sastoje od načela politike i instrumenata koji su sadržani u saopštenjima, preporukama i zaključcima Saveta i nije ih potrebno direktno prenositi u domaće zakonodavstvo. Izuzetak predstavlja Direktiva 2011/7/EU o borbi protiv zakasnelog plaćanja u komercijalnim transakcijama čije odredbe su prenete u Zakon o rokovima izmirenja novčanih obaveza u komercijalnim transakcijama.¹ Potpuno usklađivanje nacionalnog zakonodavstva sa Direktivom EU 2011/7/EZ trebalo bi da se sprovede do kraja 2018. godine. S obzirom da ovo poglavlje nije tehnički zahtevno, merila za zatvaranje poglavlja će najverovatnije biti u vezi sa sprovođenjem politike i ocenom efekata. Međutim, na osnovu analize osnovnih ekonomskih performansi poslovanja MSPP, može se zaključiti da preduzetništvo u Republici Srbiji nije dovoljno razvijeno.

Mada MSPP čine čak 99,8% registrovanih privrednih subjekata i zapošljavaju 2/3 angažovanih u nefinansijskom sektoru, MSPP ostvaruju tek nešto više od 50% profita i spoljnotrgovinske razmene nefinansijskog sektora. U sektoru MSPP je veoma izražen problem niske produktivnosti pa je tako npr. produktivnost prerađivačke industrije četiri puta niža od proseka Evropske unije.² MSPP nisu dovoljno konkurentna, a otežavajuću okolnost predstavlja i činjenica da je ekonomska kriza daleko više pogodila sektor MSPP nego velika preduzeća.

Da preduzetništvo nije dovoljno razvijeno, ukazuje pozicija Srbije na međunarodnoj listi zemalja rangiranih prema Globalnom indeksu preduzetništva³ za 2017. godinu. Pozicija zemlje prema kriterijumima razvijenosti preduzetništva u odnosu na dostignuti nivo privrednog razvoja ukazuje na neadekvatnu preduzetničku klimu. Iako je napravljen značajan pomak u oblasti uslova poslovanja, zahvaljujući čemu je popravljena pozicija na listi Svetske banke o uslovima poslovanja („Doing Business Report“)⁴ i Svetskog ekonomskog foruma o konkurentnosti privrede („Global Competitiveness Report“)⁵, i dalje kao najveći problem navode se visoki parafiskalni i fiskalni nameti,⁶ neefikasna administracija i visoko administrativno opterećenje.

Drugi problem za preduzetnike predstavlja otežan pristup finansijskim sredstvima, kao i nedovoljno podsticaja za pokretanje sopstvenog preduzeća. Po dostupnosti finansijskih usluga (jedan od indikatora Globalnog indeksa konkurentnosti) naša zemlja je rangirana tek na 124 mestu u svetu. Ograničenja u pristupu izvorima finansiranja MSPP su: nedovoljno kvalitetna ponuda bankarskog sektora za MSPP, nepostojanje značajnih alternativnih kanala za pristup finansiranju MSPP, ograničen uticaj državnih programa i programa finansiranih iz stranih izvora. Zbog ograničenog obima stimulativnih kreditnih aranžmana (subvencionisani krediti, državne garancije, i sl.), preduzetnici (naročito mladi) su primorani da se oslanjaju na sopstvena sredstva, što ograničava mogućnosti razvoja njihovih poslovnih ideja.

Predmet ove analize je politika preduzetništva, dok je ključno pitanje da li je država podsticaj ili prepreka razvoju preduzetništva. Cilj analize je da se utvrdi da li je usvojena politika preduzetništva efikasna odnosno da li Vlada Republike Srbije kreira uslove i obezbeđuje podsticaje za razvoj preduzetništva.

2. Nivo razvijenosti sektora MSPP u Republici Srbiji

U Republici Srbiji posluje 324.600 MSP preduzeća, što predstavlja dominantan broj ukupnog broja svih privrednih subjekata.⁷ Najbrojnija su mikropreduzeća,⁸ dok su prema obliku organizovanja najbrojniji preduzetnici (71,7%). Sektor MSPP stvara oko trećine bruto domaćeg proizvoda (BDP), međutim, visoko učešće sektora MSPP u osnovnim pokazateljima poslovanja privrede (broj preduzeća, zaposlenost i bruto dodata vrednost), rezultat je usporene dinamike sprovođenja strukturnih reformi i razvojnih problema velikih privrednih sistema, a ne visokog nivoa razvijenosti i konkurentnosti sektora MSPP (Tabela 1).

Tabela 1.
Ključni pokazatelji razvijenosti MSPP u Srbiji

Učešće u ukupnom broju preduzeća	Učešće u BDP	Učešće u zaposlenosti u okviru nefinansijskog sektora	Učešće u ostvarenom prometu u okviru nefinansijskog sektora	Učešće u ukupno ostvarenoj bruto dodatoj vrednosti u okviru nefinansijskog sektora	Učešće u spoljnotrgovinskoj razmeni nefinansijskog sektora	Učešće ukupnom broju preduzeća koja ostvaruju izvoz	Učešće u ukupno ostvarenom profitu nefinansijskog sektora
99,8%	32%	65,7%,	66,3%	57,7%.	51,2%	4,4%	52,4%

Izvor: Izveštaj o malim i srednjim preduzećima i preduzetništvu, 2016.

Pokazatelji koji se odnose na učešće MSPP u spoljnotrgovinskoj razmeni, a posebno duplo niža vrednost koeficijenta izvoza u odnosu na velika preduzeća, ukazuje da sektor MSPP nije dovoljno izvozno orijentisan. U ukupnom broju preduzeća koja ostvaruju izvoz, MSPP čine tek 4,4%. Niska izvozna konkurentnost MSPP sektora se dovodi u vezu sa niskom produktivnošću, koja je u odnosu na prosek Evropske unije niža četiri puta. Dodatna otežavajuća okolnost je i činjenica da je ekonomska kriza više imala efekta na poslovne performanse MSPP nego kod velikih preduzeća (Tabela 2). U najnepovoljnijem položaju su mikro i mala preduzeća koja su u navedenom periodu zabeležila negativne stope rasta produktivnosti. U odnosu na 2008. godinu, konkurentnost MSPP sektora je smanjena, jer su prosečni troškovi zarada smanjeni, dok je produktivnost rada ostala nepromenjena, uz pad prosečne zaposlenosti.

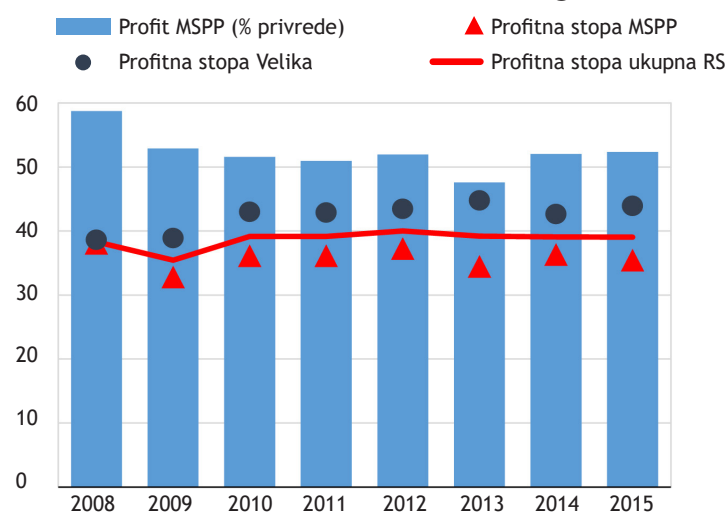
Tabela 2.
Produktivnost, troškovi zarada i zaposlenost u MSPP sektoru

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Prosek, u %
Produktivnost	1.365,8	1.260,6	1331,9	1.334,6	1.385,9	1.290,7	1.352	1.368	0
Troškovi rada	795,3	739	692,9	670,7	679,9	650,2	655,6	708,1	-1,6
Zaposlenost	940.159	872.540	814.585	786.873	782.026	768.550	761.539	801.719	-2,2

Izvor: Izveštaj o malim i srednjim preduzećima i preduzetništvu, 2016.

Profit i profitna stopa koje se ostvaruju u sektoru MSPP su ispod vrednosti koje ostvaruju velika preduzeća, a najveći deo profita sektora generišu preduzeća organizovana kao društva sa ograničenom odgovornošću (Grafikon 1).

Grafikon 1.
Profitabilnost sektora MSPP 2008–2015. godine

Izvor: Izveštaj o malim i srednjim preduzećima i preduzetništvu, 2016.

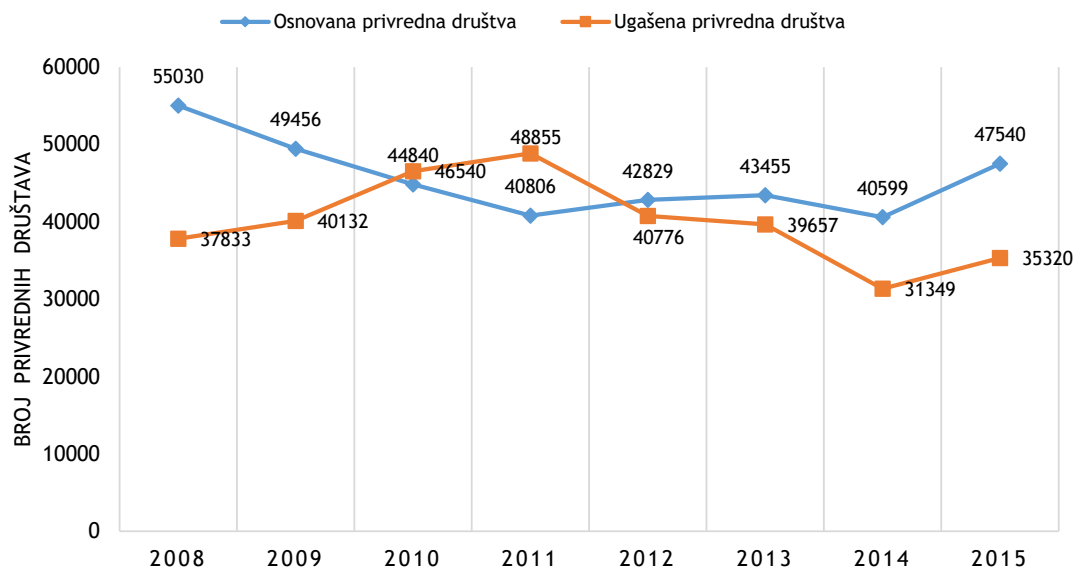
Najveći broj MSPP posluje u sektoru trgovine i prerađivačke industrije. Preduzeća iz ovih sektora dominiraju u svim pokazateljima poslovanja (čine 44,7% privrednih subjekata, angažuju 55,8% zaposlenih, ostvaruju 65% prometa i stvaraju 50,8% bruto dodate vrednosti). U okviru prerađivačke industrije dominiraju privredni subjekti iz oblasti niske tehnološke složenosti koju karakterišu proizvodi niske dodate vrednosti, male diferenciranosti, niže cenovne i profitne margine i slabe konkurentske pozicije na tržištu. MSPP koja posluje u visoko i srednje visoko tehnološkim oblastima čine svega 9,3% ukupnog broja MSPP, zapošljavaju 15,7% radnika, stvaraju 20,6% prometa, 21,7% bruto dodate vrednosti i generišu 22% izvoza i 33,4% uvoza sektora MSPP. Na nedovoljnu razvijenost sektora MSPP ukazuje i mali broj MSPP koja posluje u razmenljivim sektorima (18,2% svih preduzeća nefinansijskog sektora). Ova MSPP zapošljavaju 22,8% radne snage, ostvaruju 21,8% prihoda i stvaraju 18,4% bruto dodate vrednosti nefinansijskog sektora privrede, što je duplo manje od učešća MSPP koja

posluju u nerazmenljivim sektorima privrede. Grupisanje MSPP u nerazmenljivim, pretežno uslužnim sektorima, koje karakterišu relativno niža ulaganja u stalna sredstva i brži obrt kapitala, ukazuje na niske finansijsko-ekonomske performanse razvoja MSPP i potrebu promene sektorske strukture u korist razvoja MSPP iz razmenljivih sektora, čiji proizvodi učestvuju u međunarodnoj razmeni.

Rezultati Ankete 1000 preduzeća⁹ pokazuju da se privrednici zadužuju u sve manjem obimu. Prema podacima za 2016. godinu, čak 68% privrednika ne uzima kredite niti koristi druge izvore eksternog finansiranja, dok je 2015. godine taj procenat bio 62%, a 2011. godine svega 31%. U srednje razvijenim zemljama Evropske unije, preko 60% privrednika koristi eksterne izvore finansiranja. Uslovi zaduživanja kod banaka za domaće privrednike očigledno nisu povoljni, na tržištu ne postoje razvijeni alternativni modeli finansiranja, a bez eksternog finansiranja, privrednim subjektima je gotovo nemoguće da iz kategorije mikro i malih preduzeća pređu u kategorije srednjih i velikih.

Positivni pomak u MSPP sektoru se može naslutiti na osnovu indikatora poslovne demografije. Od aprila 2016. godine kada je počela primena Zakona o inspekcijском nadzoru,¹⁰ Srbija je zabeležila povećan broj novoregistrovanih privrednih subjekata, dok se istovremeno broj objavljenih preduzeća smanjio. Odnos broja osnovanih i ugašenih privrednih subjekata (neto efekat) je 1,8:1 i pokazuje da se na svakih 10 ugašenih privrednih subjekata osnuje 18 novih. Pozitivan neto efekat je počeo da se ostvaruje od 2012. godine, dok je u periodu 2010–2012. godine bio negativan (veći broj ugašenih u odnosu na broj osnovanih preduzeća). Negativan trend je nastupio odmah nakon eskalacije ekonomske krize. Najveći broj izbrisanih preduzeća iz Registra privrednih subjekata zabeležen je po osnovu primene odredbe o automatskom stečaju, na osnovu koje je izbrisano ukupno 16.572 preduzeća. Primena automatskog stečaja je prestala sredinom 2012. godine. Usled blokade poslovnog računa u trajanju dužem od dve godine (čl. 91 Zakona o privrednim društvima), u 2013. godini obrisano je čak 13.355 preduzetničkih radnji i 2.146 tokom 2014. godine. Iako je od 2011. godine primetan rast broja novoosnovanih preduzeća i smanjenje broja ugašenih preduzeća (Grafikon 2), pokazatelji poslovne demografije su još uvek nepovoljniji u odnosu na 2008. godinu.

Grafikon 2.
Broj osnovanih i ugašenih preduzeća u periodu 2008–2015. godine

Izvor: Izveštaj o malim i srednjim preduzećima i preduzetništvu, 2016.

Stopa opstanka privrednih subjekata (meri koliko privrednih subjekata koji su osnovani u nekoj godini opstane u naredne dve godine), pokazuje da je 64,5% privrednih subjekata koja su osnovana 2013. godine opstalo prve dve godine poslovanja, a veća stopa opstanka je kod preduzetnika (65,7%) u odnosu na preduzeća (61,8%). Na osnovu podataka o broju novoosnovanih privrednih subjekata u periodu 2008–2015. godine može se zaključiti da u proseku:

- oko 63% novih privrednih subjekata opstane prve dve godine poslovanja;
- veću stopu opstanka imaju preduzeća (oko 86,3%) nego preduzetnici (57,2%);
- stope opstanka privrednih subjekata su još uvek niže u odnosu na početak krize.

Pozitivniji neto efekat, povoljnije stope osnivanja i gašenja preduzeća u odnosu na preduzetnike ukazuje i da se veći broj preduzeća osniva kao odgovor na uočenu priliku na tržištu, za razliku od preduzetnika koji svoje radnje često osnivaju iz nužde (npr. samozapošljavanje), a veća stopa opstanka kod preduzeća ukazuje da se preduzeća bolje prilagođavaju tržišnim uslovima, raspoložu većim poslovnim kapacitetima i uspešnije se pozicioniraju na tržištu u odnosu na preduzetnike.

3. Stanje sektora MSPP prema referentnim međunarodnim izveštajima

U prilog tvrdnji da preduzetništvo u Republici Srbiji nije dovoljno razvijeno i da je neophodno preduzimanje mera u pravcu unapređenja poslovne klime i pristupa finansijama, svedoči i položaj naše zemlje na međunarodnim rang-listama zemalja, koje se kreiraju na osnovu Globalnog indeksa preduzetništva, Izveštaja Svetske banke o uslovima poslovanja i Indeksa globalne konkurentnosti. U odnosu na zemlje iz neposrednog okruženja (Mađarska, Rumunija, Bugarska, Makedonija, Albanija, Crna Gora, Bosna i Hercegovina i Hrvatska), Republika Srbija je jedino bolje rangirana od Bosne i Hercegovine i Albanije.

Prema Globalnom indeksu preduzetništva za 2017. godinu,¹¹ Srbija se nalazi na 79. mestu (niže za pet mesta u odnosu na prošlu godinu) od 137 posmatranih zemalja. Od zemalja iz neposrednog okruženja, Srbija je bolje rangirana jedino od Albanije (80. mesto) i Bosne i Hercegovine (99. mesto). U odnosu na dostignuti nivo privrednog razvoja, pozicija zemlje prema kriterijumima razvijenosti preduzetništva ukazuje na neadekvatnu preduzetničku klimu. Nepovoljni uslovi poslovanja umanjuju sklonost ka preduzetništvu, jer smanjuju mogućnosti za prepoznavanje prilika za započinjanje novog posla, povećavaju strah od neuspeha (raste rizik poslovanja) i smanjuju podršku za otpočinjanje i razvoj preduzetničkih aktivnosti. Indikatori koji mere preduzetničke sposobnosti i preduzetničke namere (gde je Srbija najlošije rangirana u odnosu na sve zemlje u okruženju), ukazuju na nedovoljnu institucionalnu izgrađenost i nepovoljne opšte uslove poslovanja u privredi.

U odnosu na zemlje u okruženju, Srbija se relativno dobro rangira u podindeksu koji meri odnos prema preduzetništvu, budući da preduzetnici u Srbiji bolje sagledavaju poslovne prilike, preduzetnici početnici poseduju bolje veštine potrebne za otpočinjanje poslovanja, više se umrežavaju (povezuju) i inovativniji su u pogledu razvoja novih proizvoda i procesa. Najveće slabosti se odnose na mogućnost za primenu nove tehnologije, nisku kvalifikovanost radne snage, nivo konkurencije, mogućnosti za

ostvarivanje brzog rasta i internacionalizaciju poslovanja, kao i na ograničene mogućnosti za finansiranje pomoću fondova rizičnog kapitala.

Prema Izveštaju Svetske banke o uslovima poslovanja za 2017. godinu ("Doing Business Report"), Srbija je zauzela 47. poziciju na listi od 189 zemalja, što je poboljšanje od sedam mesta u odnosu na 2016. godinu (54. rang u 2016)¹². U odnosu na zemlje u okruženju, prema zbirnom indeksu koji meri uslove poslovanja, Srbija je bolje rangirana jedino od Bosne i Hercegovine (79. mesto) i Albanije (97 mesto). Od zemalja iz neposrednog okruženja najbolje je rangirana Makedonija (12. mesto), a slede Rumunija (37. mesto), Bugarska (38. mesto), Hrvatska (40. mesto) i Mađarska (42. mesto).

Najveći napredak je postignut u oblasti izdavanja građevinskih dozvola, donošenjem novog Zakona o planiranju i izgradnji i primeni elektronskih građevinskih dozvola, gde je Srbija napredovala čak sa 152. na 36. mesto. Pored toga, napredak je ostvaren i u oblasti upisa nepokretnosti u registar (sa 72. na 56. mesto), kao i registracije preduzeća (sa 62. na 47. mesto). Usled ovih reformi, Srbija je rangirana kao jedna od deset zemalja sa najznačajnijim reformama. Međutim, registrovano je nazadovanje u oblasti priključivanja na elektrodistributivnu mrežu (sa 73. na 92. mesto) i izvršenja ugovora (sa 53. na 61. mesto). Tako je u Srbiji u proseku neophodno 635 dana za izvršenje ugovora (30 za pokretanje postupka, 495 dana za sam sudski proces i 110 dana za izvršenje presude), dok troškovi sudskog procesa prevazilaze 40% vrednosti potraživanja. U slučaju stečaja, stečajni postupak traje dve godine i naplata dugovanja iznosi manje od trećine potraživane sume. U prilog tome, Srbija je po nezavisnosti sudstva (podindeks u okviru Globalnog indeksa konkurentnosti) tek na 122. mestu od 190 zemalja u svetu.

U Izveštaju Evropske komisije za Republiku Srbiju za 2016. godinu,¹³ konstatovano je da je pristup finansijama i dalje problematičan, tako da predstavlja ključnu prepreku za razvoj preduzetništva. Pored toga, ocenjeno je da su parafiskalni nameti veliki teret poslovanju. Sugerisano je poboljšanje predvidljivosti poslovnog okruženja, uključujući i nastavak tzv. „giljotine propisa“, kao i dalje pružanje programa podrške MSPP, sa naglaskom na neophodnost smanjenja troškova pristupa finansijama.

Prema nalazima Bele knjige iz 2016. godine¹⁴ koju priprema Savet stranih investitora u Srbiji, smatra se da je najveći napredak ostvaren u oblasti nekretnina i gradnje, i u četiri oblasti opšteg pravnog okvira, kao što su zaštita konkurencije i potrošača, državna pomoć i javno beležništvo, kao i u oblasti zakonodavstva kojim se bliže definiše obavljanje privredne delatnosti u sektorima telekomunikacija, nafte i gasa i privatnog osiguranja. Najmanji napredak, prema mišljenju stranih investitora, uočen je u oblasti poreza i radno-pravnih propisa, kao i u oblasti zakona koji se odnose na devizno poslovanje, stečaj i zaštitu uzbunjivača, ali i u oblasti zakonodavstva kojim se bliže definiše obavljanje poslovnih aktivnosti u sektorima hrane i poljoprivrede, osiguranja i sredstava za održavanje higijene u domaćinstvu i kozmetike.

Nalazi Ankete 1000 preduzeća¹⁵ koju je u oktobru 2016. godine objavio USAID, pokazuju da prema mišljenju privrednika, od svih elemenata regulatornog okvira, najnegativniji uticaj imaju parafiskalni nameti (naknade i takse), porezi i doprinosi na zarade, porez na dodatu vrednost, poreska administracija, siva ekonomija i administrativne procedure. Prema istraživanju NALEDA¹⁶ za 2014. godinu, registrovano je 384 neporeskih nameta, od čega 247 parafiskalnih (naknade i takse) koji su opterećivali poslovanje u ukupnom iznosu od 1,97% BDP. Prema nalazima USAID Projekta za bolje uslove poslovanja,¹⁷ administrativno opterećenje je 2014. godine u odnosu na 2010. godinu smanjeno za 15%, ali je i dalje neprimereno visoko i iznosi 3,46% BDP. Ključne preporuke NALED-ove Sive knjige⁹¹⁸ se odnose na potrebu smanjenja poreza, doprinosa i taksi, a sledi efikasnija administracija i e-Uprava.

Prema nalazima istraživanja Ekonomskog instituta,¹⁹ jedan od velikih problema za preduzetnike predstavlja rešenje o porezu i doprinosu za paušalno oporezivanje na koje se čeka i duže od dve godine. Većina preduzetnika plaća svoje obaveze po starijim rešenjima, a kada im stignu nova rešenja, ona po pravilu glase na više iznose od akontaciono uplaćenih, koje preduzetnici treba da plate u kratkom roku, što njihovo

poslovanje čini neizvesnijim. Ukoliko dođe do smanjenja obima poslovanja, u obavezi su da plaćaju porez po ranije procenjenom nivou prihoda i tek nakon šest meseci mogu da podnesu zahtev za promenu. U slučaju više plaćenog iznosa poreza, firmama se svakako blokiraju sredstva po osnovu poreza, bez mogućnosti povraćaja novca, već se vodi evidencija da su u pretplati. U određenim slučajevima kada dođe do prekida kontinuiteta poslovanja zbog nedostatka posla (čest slučaj u kreativnim industrijama), problem predstavlja što ne postoji mogućnost da se više puta „zamrzne“ status i po tom osnovu preduzetnik oslobodi obaveze plaćanja poreza. Pored toga, preduzetnici se žale što postoje značajne razlike u nivou utvrđivanja visine „paušalnog poreza“ po opštinama u Srbiji. Za osnovicu obračuna visine poreza i doprinosa se uzima prosečna bruto zarada koja se preuzima od Zavoda za statistiku, a nakon toga se na osnovicu primenjuju kriterijumi za umanjeње/uvećanje osnovice koje filijale Poreske uprave različito tumače.²⁰

4. Šta radi država?

Politika preduzetništva je definisana u Strategiji za podršku razvoja malih i srednjih preduzeća i preduzetništva 2015–2020,²¹ za koju je usvojen prateći Akcioni plan za period 2015/16. godine. Iako je još početkom 2016. godine najavljeno usvajanje Akcionog plana za 2016/17. godinu, on još uvek nije usvojen. Usvajanje novog akcionog plana je od suštinskog značaja, jer treba da definiše sve mere, aktivnosti, nadležne institucije i vremenski rok za realizaciju. U međuvremenu je, na osnovu Zakona o ulaganjima,²² formirana Razvojna agencija Srbije kao najvažnija izvršna institucija zadužena za sprovođenje politike preduzetništva. Pored toga, značajnu ulogu u sprovođenju politike imaju Fond za razvoj, Agencija za osiguranje i finansiranje izvoza, Fond za inovacionu delatnost i Nacionalna služba za zapošljavanje.

Ključni strateški nacionalni dokument u oblasti politike preduzetništva je Strategija za podršku razvoja malih i srednjih preduzeća i preduzetništva 2015–2020, koja utvrđuje okvir, ciljeve, prioritete i mere za unapređenje razvoja mikro, malih i srednjih preduzeća i preduzetništva. Okvir mera koji treba da podstakne razvoj preduzetništva je definisan kroz šest stubova koji se odnose na:

- Unapređenje poslovnog okruženja;
- Kontinuirani razvoj ljudskih resursa;
- Jačanje održivosti i konkurentnosti MSPP;
- Unapređenje pristupa izvorima finansiranja;
- Unapređenje pristupa novim tržištima;
- Razvoj i promocija preduzetničkog duha i podsticanje preduzetništva žena, mladih i socijalnog preduzetništva.

Za svaki od šest stubova, navedene su dimenzije, u okviru kojih su definisane prioritetne mere budućih aktivnosti. Sve navedene mere treba dalje da budu operacionalizovane u pratećem Akcionom planu za sprovođenje Strategije, gde se konkretno za svaku meru definiše: aktivnost, nadležna institucija, vremenski okvir realizacije, pokazatelj i izvor finansijske podrške. Glavni indikatori na osnovu kojih će se pratiti ostvarivanje ciljeva Strategije su porast broja MSPP na 350.000, porast broja zaposlenih na 950.000 i dostizanje prosečne godišnje stope rasta bruto dodate vrednosti od 3%. Prva spoljna ocena uspešnosti sprovođenja Strategije je predviđena u 2018. godini.²³

Još početkom 2016. godine je najavljeno usvajanje Akcionog plana za 2016/17. godinu, kao i niz mera koje bi trebalo da doprinesu boljim uslovima poslovanja i razvoja preduzetništva. Međutim, kako taj Akcioni plan još uvek nije usvojen, Sektor za razvoj malih i srednjih preduzeća i preduzetništva je pristupio izradi Akcionog plana za 2017. sa projekcijom za 2018. godinu.

Uprkos tome što postoji definisana politika preduzetništva i nadležna institucija, problem predstavlja primena politike koja nije moguća bez jasno definisanog akcionog plana. Usvajanje Akcionog plana je od suštinskog značaja, jer on treba da definiše konkretne mere koje bi obezbedile unapređenje poslovnog okruženja kao preduslova za razvoj privatnog sektora, bolji pristup finansijama, unapređenja kadrovskih potencijala, unapređenja konkurentnosti, izvoza i razvoja ženskog i omladinskog preduzetništva.

Usvajanje Akcionog plana je naročito važno i za dalje sprovođenje programa podrške razvoju preduzetništvu,²⁴ s obzirom da su tokom 2016. godine pokrenuta čak 33 različita programa bez jasnog uvida u efekte realizacije ciljeva koji su definisani u Strategiji. Podsticaji su grupisani u podršku za početnike u biznisu i podršku za rast kroz investicije, internacionalizaciju i inovacije. Program podrške preduzetništvu u 2016. godini je podrazumevao programe finansijske i nefinansijske podrške za koje je ukupno izdvojeno 16 milijardi dinara, od čega su 4,4 milijarde bila bespovratna sredstava. Za 2017. godinu najavljena je podrška za 34 programa u vrednosti od 18 milijardi dinara.

U okviru EU programa podrške razvoju preduzetništvu, Srbija učestvuje u Horizon 2020 programu, a od januara 2016. godine i u COSME programu. COSME i Horizon 2020 su međusobno povezani i usmereni ka razvoju sektora malih i srednjih preduzeća, gde je Horizon 2020 usmeren ka početnicima i inovativnim kompanijama u fazi osnivanja, a COSME se više fokusira na preduzeća u fazi rasta i razvoja. U okviru Horizon 2020, za InnovFin program sporazum je potpisala Procredit banka, a uskoro se očekuje potpisivanje sporazuma za COSME program sa jednom od banaka. Erste banka je krajem novembra potpisala novi ugovor o garanciji čiji je cilj pružanje podrške mikropreduzećima u Srbiji u Programu EU za zapošljavanje i socijalne inovacije (EaSI).

4.1 Aktivnosti u oblasti poboljšanja poslovnog okruženja

U cilju unapređenja poslovnog okruženja započete su reforme u oblasti reforme rada inspeksijskih službi, poreske uprave, borbe protiv sive ekonomije i efikasne primene donetih zakonskih rešenja. Pored toga, u Programu ekonomskih reformi 2017/19. godine, definisano je nekoliko aktivnosti koje država namerava da sprovede, čime bi se doprinelo unapređenju poslovne klime. Najvažnija nova strukturna reforma podrazumeva formiranje jedinstvenog javnog registra administrativnih postupaka koji treba da omogući transparentan pregled svih administrativnih postupaka i pratećih troškova (naknade, takse i sl.). Ministarstvo trgovine, turizma i telekomunikacija je pripremlilo predlog projekta za uspostavljanje jedinstvenog registra koji bi se finansirao iz IPA fondova i čeka se njegovo odobrenje.

Dodatno, Republički sekretarijat za javne politike otpočeo je pripremu svih neophodnih dokumenata, kako bi se ušlo u fazu popisivanja administrativnih postupaka. Očekuje se i usvajanje Predloga zaključka kojim se definiše obaveza tačno navedenih organa, organizacija i drugih institucija, Operativnog plana aktivnosti, Obrasca za popis administrativnih postupaka i uputstava za njihovo popunjavanje.

Takođe, predlogom zakona o uslugama predviđeno je uspostavljanje jedinstvene elektronske kontaktne tačke kao dela jedinstvenog registra, što je ujedno i jedna od obaveza u skladu sa Direktivom o uslugama 2006/123/EZ. Na taj način, pružaoci

usluga bi na jednom mestu mogli da nađu sve informacije koje su im neophodne za otpočinjanje i obavljanje poslovanja. Pored toga, predviđeno je da će neke procedure moći da se završe elektronski.

U Programu ekonomskih reformi je navedeno da je u pripremi Zakon o naknadama za korišćenje javnih dobara i Zakon o elektronskom dokumentu, elektronskoj identifikaciji i uslugama od poverenja u elektronskom poslovanju, dok je u okviru projekta „Podrška u implementaciji Akcionog plana za poboljšanje poslovnog okruženja“, sprovedena prva faza tenderske procedure za izbor konsultanta za pružanje usluga u okviru projekta.

U Strategiji regulatorne reforme i unapređenja sistema upravljanja javnim politikama za period 2016–2020. godine, koja je usvojena u januaru 2016. godine, predviđeno je pojednostavljenje sektorskih propisa, uvođenje standarda za merenje administrativnog opterećenja, test uticaja na mala i srednja preduzeća i portala administrativnih zahteva. Cilj je da se do kraja 2018. godine nivo administrativnog opterećenja smanji na 3% BDP-a.

Sve navedene aktivnosti su u skladu sa potrebama da se nastavi dalja reforma javne uprave i uvođenja e-rešenja, čime bi se obezbedila transparentnost i predvidljivost poslovnog okruženja. Pored toga, neophodno je nastaviti sprovođenje mera usmerenih na suzbijanje sive ekonomije i unapređenje rada poreske inspekcije, kako bi se obezbedio pun efekat reformi. Međutim, ne treba zaboraviti da pored parafiskalnih opterećenja za privrednike veliki problem predstavljaju i visoki porezi i doprinosi na zarade. Pored toga, trebalo bi razmotriti poreske podsticaje koji bi stimulisale investicije u inovativne sektore, čime bi se podsticala konkurentnost i izvozna orijentacija privrede.

4.2 Aktivnosti u oblasti poboljšanja pristupa finansijskim sredstvima

Po pitanju rešavanja problema pristupa finansijskim sredstvima za MSPP, pored standardnih instrumenata finansijske podrške, koji se inače realizuju preko Fonda za razvoj i Agencije za osiguranje i finansiranje izvoza, razvijeni su zajednički programi sa komercijalnim bankama poput Programa podrške malim preduzećima za nabavku opreme koji predstavljaju kombinaciju kredita komercijalnih banaka sa bespovratnim sredstvima u iznosu od 25% vrednosti opreme.

U okviru Programa za podršku inovacijama i tehnološkom razvoju u javnom i privatnom sektoru, radi se na poboljšanju pristupa finansijama za MSPP. Cilj projekta „Program za razvoj i inovacije preduzeća Zapadnog Balkana“ u okviru WB EDIF, jeste poboljšanje pristupa finansijama za MSPP u regionu, kao i unapređenje uslova za razvoj i nastanak novih inovativnih preduzeća koja imaju visok potencijal za rast, kroz stimulanje kreiranja fondova rizičnog kapitala.

Pored toga, u Programu ekonomskih reformi 2017/19. godine predviđeno je da se realizuje prva tranša „APEKS zajma za MSPP i druge prioritete III/A“ Evropske investicione banke, u iznosu od 150 mil. evra. Potpisan je Finansijski ugovor o APEKS zajmu III/B, a priprema se dokument u kome će se bliže propisati uslovi kredita. Dodatno, angažovana je Evropska investiciona banka da uradi studiju za uvođenje finansijskih instrumenata MSPP, kako bi se sagledale realne potrebe, nedostaci i sačinio predlog investicione strategije. U tu svrhu sprovedena je anketa na uzorku od 2000 malih i srednjih preduzeća o njihovim potrebama za unapređenje izvora finansiranja. Takođe iz IPA 2016 predviđena su sredstva od 20 mil. evra za garancijske šeme koje će se sprovoditi preko EDIF platforme i zatražena su sredstva za početak sprovođenja finansijskih instrumenata.

U periodu 2017–2019. planirana je priprema APEKS zajma za dodatnih 200 mil. evra, sprovođenje projekta uspostavljanja finansijskih instrumenata iz IPA 2016, kao i izrada zakonodavnog okvira za uspostavljanje mikrofinansijskih institucija, uz dalji razvoj tržišta mikrofinansijskih institucija.

Sve navedene aktivnosti su neophodne, ali ne i dovoljne kako bi se unapredio pristup finansijama za MSPP. Imajući u vidu da mikrofinansiranje samo po sebi podrazumeva viši nivo rizika, kao i da je iznos sredstava po pravilu nedovoljan za pokretanje finansijski zahtevnijih poslovnih poduhvata, pored Zakona o mikrofinansiranju, neophodno je usvojiti i poseban Zakon o rizičnom finansiranju koji bi uveo i nove alternativne modele finansiranja (poput eng. *equity based* modela – *seed*, *startup*, *business angel*, *venture capital* i *private equity*). Regulativa bi trebalo da definiše: forme organizovanja i pitanja osnivanja, obim poslovnih aktivnosti, pravni status i finansijska pitanja rizičnih fondova, kao i da obezbedi usaglašenost sa drugim korespondentnim zakonima.

Pored toga, neophodno je kroz druga zakonska rešenja kreirati osnove za poreske podsticaje za investicije u npr. tehnološke startapove i inovativne firme, jer se na taj način postiže i rast željenih oblasti industrije. Ova mera ne bi trebalo da se ograniči samo na rizične fondove ili investitore u rizične fondove, već da se odnosi i na privredna društva koja investiraju u određene kategorije novoosnovanih firmi (npr. za investicije u inovativne firme). Na ovaj način bi se podstaklo da velike kompanije investiraju u male, bilo zbog direktnih koristi od povezivanja inovativnih i tehnoloških proizvoda u svoje lance vrednosti, bilo zbog mogućnosti da investicije budu oportuni trošak plaćanju poreza na dobit.

5. Zaključak i preporuke

Politika preduzetništva je definisana Strategijom za podršku razvoja malih i srednjih preduzeća i preduzetništva 2015–2020, ali problem predstavlja primena politike koja nije moguća bez jasno definisanog akcionog plana. Primena politike je u fokusu pregovaračkog poglavlja 20 i očekivano je da će se merila za zatvaranje poglavlja 20 odnositi na merenje efekata primene politike. Stoga je ocena da je neophodno usvajanje akcionog plana sa konkretnim merama i nosiocima aktivnosti kako bi se pratila njegova dosledna primena i ocena efekata uspešnosti sprovođenja politike.

Usvajanje Akcionog plana je neophodno kako bi se programi podrške stavili u funkciju ciljeva definisanih u Strategiji. Tokom 2016. godine podrška preduzetništvu je podrazumevala čak 33 različita programa finansijske i nefinansijske podrške, pa zamjerka svakako može biti u tome što se pribeglo rešenju u vidu većeg broja rascepkanih programa sa neadekvatnim finansiranjem, što nosi sa sobom opasnost da se ne postigne željeni efekat. S druge strane, imajući u vidu da je za instrumente podrške razvoju preduzetništva izdvojeno 16 milijardi RSD, od čega 4,4 milijardi RSD bespovratne pomoći (što je znatno više nego prethodnih godina), a u najavi je da će se u narednim godinama izdvajati i više sredstava, od suštinskog je značaja da svi instrumenti podrške budu koordinirani sa Strategijom.

Pored namenskog trošenja sredstava jako je bitno obezbediti kriterijume po kojima će se pratiti efekti tih programa. Stoga je preporuka da se u narednoj godini programi podrške razvoju preduzetništva moraju fokusirati na ograničeni broj mera sa

adekvatnim finansiranjem i najvećim efektom, što neizostavno podrazumeva praćenje i kontrolu efekata svakog programa ponaosob. Neophodno je sprovesti sistem monitoringa i evaluacije za instrumente MSPP kojim bi se pratile preduzete mere. Konkretno, treba uzeti u obzir pad u istraživačkom ishodu i finansijskoj podršci za inovacije, jer on negativno utiče na konkurentnost privatnog sektora.

Vlada Republike Srbije je prepoznala potrebu da se unapredi razvoj preduzetništva i najavila da će program podrške koji je pokrenut u okviru inicijative „Godina preduzetništva“ prerasti u „deceniju preduzetništva“. Međutim, uprkos dosadašnjim naporima, za preduzetnike je najveći problem neadekvatna poslovna klima sa visokim nivoom fiskalnih i parafiskalnih nameta, kao i nedostatak mehanizama za finansijsku podršku. Pored navedenih aktivnosti koje su predviđene u Programu ekonomskih reformi 2017/19. godine, postoji čitav niz mera koje bi mogle da znatno unaprede poslovno okruženje i obezbede bolji pristup finansijama za MSPP.

Bez ambicije da se u ovoj analizi pobroje sva ograničenja i mere za unapređenje preduzetništva, navešće se nekoliko preporuka koje imaju najširi efekat.

A. Unapređenje poslovnog okruženja

Pored parafiskalnih nameta i administrativnih procedura, za koje je država predvidela rešenje u predstojećem periodu, analiza je pokazala da za poslodavce veliko opterećenje predstavljaju visoki porezi i doprinosi na lična primanja. Često je upravo visina ovih poreza razlog za poslovanje u „sivoj“ zoni. Kako opterećenje visokim fiskalnim nametima predstavlja posebno izražen problem u početnoj fazi poslovanja (naročito za mlade preduzetnike), u kojoj se po pravilu ne ostvaruju visoki i kontinuirani prihodi, neophodno je razmotriti modalitete za smanjivanje stopa po kojima se obračunavaju i plaćaju doprinosi i porezi na zaradu. Kako bi se podsticalo preduzetništvo (naročito među mladima), trebalo bi po ugledu na druge zemlje (npr. Austrija), preduzetnike koji po prvi put registruju svoj posao osloboditi plaćanja poreza i doprinosa u ograničenom vremenskom periodu. To bi se moglo odnositi na registrovane preduzetnike koji ne isplaćuju ličnu zaradu i koji se oporezuju po osnovu dobiti, kao i osnivačima d.o.o. koji nisu zasnovali radni odnos sa društvom i ne primaju bilo kakvu naknadu za poslove zastupanja društva. U cilju sprečavanja mogućih zloupotreba (ili nepotrebnog posrednog subvencionisanja) trebalo bi: a) definisati gornji nivo mesečnog ukupnog prihoda čije bi prelaženje dovelo do gubitka ove privilegije odnosno prevodilo obveznika na redovan sistem plaćanja doprinosa; b) ograničiti mogućnost korišćenja ove privilegije samo kod osnivanja prvog privrednog društva ili registracije kao preduzetnika.

Isto tako, značajno za preduzetnike u početnoj fazi poslovanja bilo bi da se smanji porez na dohodak i socijalne doprinose za radna mesta kreirana u novoosnovanim firmama mladih preduzetnika u ograničenom periodu, kao i da u novoosnovanim preduzećima uvede poreski kredit za poreze i doprinose na plate (npr. za prve dve godine rada novoosnovane firme). Ove mere bi se se odrazile na smanjenje ovih poreskih prihoda, ali bi uz dobro profilisane kriterijume mogle da imaju efekte na razvoj određenih sektora (npr. inovativne tehnologije) i zadržavanje visokokvalifikovane radne snage u zemlji.

Pored toga, neophodno je vratiti član 48 Zakona o porezu na dobit pravnih lica koji je malim preduzećima davao podsticaje da investiraju u opremu i nekretnine, a da

im se deo uloženog novca u određenom procentu odbija od visine poreza koji treba da plate (poreski kredit). Trebalo bi uvesti poseban poreski tretman za inovativna preduzeća odnosno odrediti niže poreske stope u slučaju da je dobit nastala kroz investiranje u razvoj proizvoda zasnovanih na patentima ili kroz komercijalnu eksploataciju inovativnih tehnoloških znanja. Ovakve mere bi doprinele razvoju investicija u nove tehnologije i razvoj visokotehnološke industrije uopšte i samim tim bi povećale konkurentnost i izvozne performanse privrede.

B. Unapređenje pristupa finansijama

U oblasti unapređenja pristupa finansijama, država bi trebalo da unapredi regulatorni okvir kako usvajanjem nedostajućih zakona, tako i njihovim usaglašavanjem sa postojećim zakonima. Prvo, neophodno je usvojiti Zakon o mikrofinansiranju koji bi preduzetnicima bez kreditne istorije, pod određenim uslovima pružio mogućnost da se zaduže u cilju pokretanja poslovne ideje. Kako je mikrofinansiranje, zbog kreditnog rizika, samo po sebi skupo, a iznos pozajmljenih sredstava ograničen, neophodno je da država i dalje nastavi da pruža programe finansijske podrške naročito za projekte iz sektora koji nose visoke stope rasta i koji mogu biti konkurentni na inostranom tržištu. Drugo, kako u Srbiji ne postoji zakonski okvir niti razvijeni modeli alternativnog finansiranja, neophodno je normativno regulisati mogućnost novih modela investiranja uvođenjem posebnog Zakona o rizičnim fondovima. Pored toga, potrebno je postaviti jasna pravila i kreirati zakonske osnove za poreske podsticaje za rizične investicije kroz: Zakon o inovativnoj delatnosti, Zakon o privrednim društvima i Zakon o bankama. Zakon o inovativnoj delatnosti trebalo bi da prepozna rizične fondove kao entitete koji kroz svoju poslovnu aktivnost stimulišu razvoj inovacija i inovativnih kompanija. U Zakonu o privrednim društvima trebalo bi uvrstiti norme kojima se regulišu ulaganja koja nisu zasnovana na vlasništvu nad kapitalom (*equity based* investicije), gde investitor nema učešće u udelima ili vlasništvu nad hartijama od vrednosti, već pravo na dogovoreni deo prihoda kompanije. Isto tako, Zakon o bankama mogao bi da dozvoli bankama investiranje zasnovano na vlasništvu nad kapitalom, čime bi se otvorila mogućnosti uvođenja tzv. *venture* i *equity* bankarstva. Ova mera bi povećala investicioni potencijal tržišta i unapredila finansiranje sektora malih i srednjih preduzeća kroz vremenski ograničen ulazak banke u vlasničku strukturu firme.

Napomene

- 1 *Zakon o rokovima izmirenja novčanih obaveza u komercijalnim transakcijama.* (Beograd: Sl. glasnik, 119/2012).
- 2 Nacrt poglavlja četiri prioritete strukturne reforme za Program ekonomskih reformi (ERP) 2017–2019. (Beograd: Vlada Republike Srbije, 2017), str. 24.
- 3 Globalni indeks preduzetništva. Dostupno na: <https://thegedi.org/countries> (pristupljeno: 31. 1. 2017).
- 4 Doing Business Report. Dostupno na: <http://www.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/serbia> (pristupljeno: 31. 1. 2017).
- 5 *Global Competitiveness Report 2016-2017.* (Geneva: World Economic Forum, 2016).
- 6 *Fiskalna i parafiskalna opterećenja preduzetnika, malih i srednjih preduzeća.* (Beograd: Unija poslodavaca, 2014).
- 7 *Izveštaj o malim i srednjim preduzećima i preduzetništvu.* (Beograd: Ministarstvo privrede Republike Srbije, 2016).
- 8 Prema Zakonu o računovodstvu, u mikropravna lica razvrstavaju se ona pravna lica koja ne prelaze dva kriterijuma: 1) prosečan broj od deset zaposlenih; 2) poslovni prihod 700.000 evra u dinarskoj protivvrednosti; 3) prosečna vrednost poslovne imovine 350.000 evra u dinarskoj protivvrednosti.
- 9 *Anketa 1000 preduzeća.* (Beograd: USAID, 2016).
- 10 Ovaj Zakon je stupio na snagu krajem aprila 2015. godine, a primenjuje se od 30. aprila 2016. godine (osim odredbi kojima se uređuju neregistrovani subjekti i postupanje prema neregistrovanim subjektima, koje se primenjuje od 30. jula 2015. godine). Primena ovog Zakona je dovela do veće naplate prihoda. Tako je Inspektorat za rad u postupku inspekciskog nadzora do decembra 2016. godine zatekao 16.370 neprijavljenih radnika (povećanje od 17% u odnosu na isti period 2015), nakon čega je 14.088 lica prijavljeno na socijalno osiguranje (povećanje od 55% u odnosu na isti period 2015. godine).
- 11 Globalni indeks preduzetništva meri intenzitet uticaja različitih faktora na razvoj preduzetništva u zemlji. Indeks se sastoji od tri podindeksa koji odražavaju stavove, sposobnosti i težnje preduzetnika, kao i još petnaest individualnih pokazatelja. Prema ovom indeksu, najbolje plasirane su Sjedinjene Američke Države, a sledi Kanada i Australija.
- 12 Zbog promene u metodologiji korigovani su podaci i rang za prethodne godine. Prema staroj metodologiji Srbija je u izveštaju o poslovanju za 2015. godinu bila rangirana na 91. poziciji.
- 13 *Izveštaj Evropske komisije o napretku Republike Srbije za 2016.* (Brisel: Evropska komisija, 2016), str. 61.
- 14 *Bela knjiga.* (Beograd: Savet stranih investitora, 2016).
- 15 *Anketa 1000 preduzeća.* (Beograd: USAID, 2016).
- 16 Registar neporeskih i parafiskalnih nameta, NALED, 2017. Dostupno na: <http://www.naled-serbia.org/sr/page/63/Registar-parafiskala> (pristupljeno: 14. 3. 2017).
- 17 *Projekat za bolje uslove poslovanja.* (Beograd: USAID, 2015).
- 18 *Siva knjiga 9.* (Beograd: NALED, 2017).
- 19 Sanja Filipović, Svetlana Kisić, Jelena Cvijović i Marija Reljić. *Analiza regulatornog okvira preduzetništva tri najperspektivnije delatnosti, sa predlogom pojednostavljenja poslovanja za mlade preduzetnike.* (Beograd: Ekonomski institut, 2016).
- 20 *Siva knjiga 8.* (Beograd: NALED, 2016).
- 21 *Strategija za podršku razvoja MSP i preduzetništva 2015–2020.* (Beograd: Vlada Republike Srbije, 2015).
- 22 *Zakon o ulaganjima.* (Beograd: Sl. glasnik RS, br. 89/2015).
- 23 *Pregovaračka pozicija RS za Međuvladinu konferenciju o pristupanju RS Evropskoj uniji.* (Beograd: Vlada Republike Srbije, 2017).
- 24 Više o svim programima podrške koje je država pokrenula 2016. godine može se pročitati na <http://www.godinapreduzetnistva.rs/>

Država – podsticaj ili prepreka razvoju preduzetništva

Izdavač

Evropski pokret u Srbiji
Kralja Milana 31
Beograd
www.emins.org

Za izdavača

Maja Bobić

Autor

Sanja Filipović

Urednik

Ivan Knežević, predsednik Istraživačkog foruma

Izvršni urednici

Jelena Ribać
Aleksandar Bogdanović

Lektura i korektura

Vesna Pravdić

Dizajn i prelom

Dunja Šašić

Beograd, mart 2017.

ISBN 978-86-80046-24-2

CIP - Каталогизација у публикацији -
Народна библиотека Србије, Београд

005.961:005.914.3(497.11)
338.24(497.11)

ФИЛИПОВИЋ, Сања, 1976-

Država : podsticaj ili prepreka u razvoju preduzetništva / [Sanja Filipović]. - Beograd : Evropski pokret u Srbiji, 2017
(Beograd : Antika).

- graf. prikazi, tabele. - 18 str. ; 30 cm

Podatak o autorki preuzet iz kolofona. - Tiraž 50. - Napomene: str. 18.

ISBN 978-86-80046-24-2

a) Предузетништво - Интервенционизам - Србија COBISS.SR-ID 231065356

Rad Istraživačkog foruma Evropskog pokreta u Srbiji delom je finansijski podržan od strane Fondacije Institut za otvoreno društvo u saradnji sa programom „Think Tank“ Fondacije za otvoreno društvo. Mišljenja i stavovi izneti u ovom radu predstavljaju stavove autora i ne predstavljaju nužno zvanične stavove Evropskog pokreta u Srbiji, Fondacije Institut za otvoreno društvo ili Fondacije za otvoreno društvo.